Чогось Вера Зіневичова прибігала, казала, шо хлопці приїхали. Які це вже ті хлопці? — То що. Помиї забрала, та й.

— Але щось так наче кликала, я не розібрала, чи вони шо будуть робити...

— То як не кликали, то шо ти будеш робить, — підеш, чи шо?

— Чого я буду йти? Як захтять, то прийдуть скажуть.

— Ти ж не підеш до них питаться. — Петро став розчісувати мокрого чубчика проти маленького дзеркала. — Я Зіневича бачив рано, то він щось нічого.

— Вона то й заїкалася, що буде кликать людей. Хіба цю Беру розбереш. З дівчиною прийшла, Тані оно гостинця дали.

— То шо, хай Таня їсть, як дали. Чи ти вже сховала?

— Чого це я буду ховати. Ти таке щось скажеш, Петька. Петро вже посеред кухні стояв, тяжко гребучи з боків

коротку чупринку, та вибирав з гребінця, де які волосинки траплялися.

— Як вони шо думають робить... Я знаю... Чого це вона була й так нічого не сказала.

— Я там знаю... Кажу, шо прийшла, сказала за хлопців. Каже, може, зберемося, то щоб знали.

— О. То це таке. Хоч би знать, чи їхати сьодня.

— То ти там день будеш хіба. З обіду ж приїдеш.

— Я там знаю, скільки вони мене продержать. Ще завтра вернуся.

— А, ЙДИ.

Ганя вимочувала в банячку марлю, і як сціджувала воду, то сьорбнула маленькими червоними ніздрями і геть тако себе побачила в дзеркальці на умивальнику.

— Бо, диви, Петька, я геть без зубів. Коли це я їх пороблю?

— їдь в Житомир та й зробиш, хто ж тобі винний.

— Сваха пише, коли ви приїдете, а шо я їй напишу, як у мене спереді немає зубів.

Петро, у вікно дивлячись, ворухнув бровами й головою трошки — тра ж знать, шо це робить. Ніхто нічого не каже.

— А Бера шо, додом пішла?

— Я не дивилася. Не видно було, щоб на вулицю йшла. Мабуть, городом побігла — до доми ж.

Ганя аж зіперлась на стіл і в двір подивилася, до вулиці, — хіба це там Бера буде йти зараз, як вона коли вже пішла.

— То шо ж вона каже — шо, збираться ввечері? Треба ж знать. А то як я задержусь... Чи, може, не їхати.

— Чого це ти будеш вставаться. Хоч, щоб тобі другу повістку прислав.

— Ну то я не передумав їхать, я ж збираюся. Це ти кажеш, шо, може, до Зіневича, то як же це воно тепер буде.

— А, ти вбирайся. Ти ж не будеш їх ждать, шо вони ще раз зайдуть. — Ганя стала до нього лицем. — Петька, ти так свого чуба любиш...

Вона повною рукою поволі втерла сухі губи й під носом — наче затуляла беззубого рота, й так засміялася тихо!

— То шо ж. Незачесаний поїду в Житомир, а там, може, до дівчат де попаду.

— Ай-бо!... Йди, дурний. Ти вже старий оно.

— Нічого не старий. Давай-но мені яку-небудь сорочку.

— А я думаю, чого це ти в лікарню так брав часто перевдягатися...

— Інтересно. Чи ти хтіла, щоб я там в одній сорочці був. Це ти так стірать лінувалася, Гань?

— А певно. — Ганя знов аж вхилилася з піднятою до рота рукою. — Щоб це Тамара знов до тебе в лікарню побігла.

— От тобі шкода, — казав Петро, — це ще хай-но вона побіжить вперід, а то...

— То ВИДНО. А ШО Ж, НІ?

— Ти мені даси сорочку чи хоч, щоб я так поїхав, без нічого.

— Дивинося, бери оного ту, шо Іра тобі купила, — Ганя пішла внести йому кращу якусь сорочку. — Я ходила, то мені не попадалися, а Іра гарну купила. Диви, ти бач.

— Вона там на містечку живе, то їй шо. Раз, та й вийшла з артілі. Шо в той магазин...

— Еге, їй там близько. Мона вийти вдень.

— Якби в тебе там робота була, то шо, хіба б ти не бачила. Вийшла, та й.

Ганя стала дивитися, як Петро вдягає нову сорочку, він любив щось нове вдягнути. Знов пригладив чуба руками, обсмикнув сорочку знизу.

— Чув, Петька, це тобі знов тра розчісуваться. Ой, я не можу.

— То розчешуся, хіба мені довго. Взяв гребінця й розчесався.

— І ще ж Іра так гарно поздоровила. Ій-бо, я дивилася. Поцілувала.

— А шо ж думала, тебе, беззубу.

Ганя мокрою рукою провела по клейонці, де які крихточки повимочувала; а так то вона зі стола не прибирала: заки попораєш, то вже обідать давай. Був би той час коли.

— Це тако встанися без зубів, то справді ніхто любить не буде.

Петро ще светра вдягнув під піджак, а сорочку на всі ґудзики позастібав — так йому буде й на вулиці затишніше.

— Ти ж хоч документи не позабувайся, Петька.

— То ти ж понаходила десь, чо ж це я забуду. — Петро сів на своє місце в куток столу. — Да-но з шухляди це звіщеніє.

Ганя на столі посунула йому цупкого синього папірця, вона йому давно документи поклала, щоб не забувся.

— Осьо ж лежить, ти хіба не бачиш? Прочитай-но, шо він там пише.

— Ну шо. Треба їхать в Житомир. На одинадцять годин визивають. Так пише — бачиш? Хробуст підписано. Шо йому так треба?

— Ти, казав, шо бачилися, то чого це він нічого не сказав тобі.

— Недавно осьо, кажу ж тобі. Він мені нічого не казав, спитався, як діла тільки, та й всьо.

— Це вже комусь так дуже інтересно зробилося, що заявив...

— То шо ж заявив. Шо ж заявив? Як тут документи... Хай причепиться попробує. — Петро роздивлявся повідомлення й з другого боку. — О, бач. Підписався, і число стоїть. З'явиться на сьодня на одинадцяту годину нуль-нуль хвилин. І підпис.

— Бери наряд на цеглу, та й усе. І лишнього там нічого не розказуй.

— Але як це, шо він мене знов кличе. Ми ж наче побалакали з ним той раз. Думає, може, нема документів на цеглу, я знаю...

— То осьо покажеш, хай дивиться — тобі не всеїдно. Петро, я тобі юшки всиплю, будеш їсти?

— Давай. Це вже на вечоринці не погуляю, — сказав він. — А вам випаде.

— А шо ж! Я тобі дам. — Ганя аж перестала робити там що. — Щоб мені вернувся, бо я сама не піду.

— Як прийдуть, то сама підеш, шо, ти не можеш? Клава ж удома побуде.

— Ну да, коли це я без тебе ходила. Х-ой, мовчи, Петро. Петро за тарілкою підняв собі повідомлення на Житомир

їхати та й дивився, ще перечитував, щоб нічого не пропустити. Але там що, бідненько було пописано чорнилом, коли, на скільки і підпис; а так же все надруковане.

Сьорбне з ложки й знов роздивляється на світлі: це така вже не одна була, не раз приходила. Але що ж?

— Бач, Гань, це вже другі присилають. Як був не Хробуст, то білі були повістки.

— Хіба це вже йнакші, не такі, як були? Диви, чого це вони так роблять.

Ганя підійшла до столу й довго дивилася на папірця в Петрових руках. А потім подивилася й на Петра.

— Шо, мабуть, друга бумага, та й посилають такі типір.

— А наша сільрада ще такі білі посилає — я вчора з ящика взяла, було з поштою.

— То й тобі щось приходить, а ти мовчиш, не кажеш. Бачиш, яка-а.

— На чергування, ти. Рубля тамо разом заплатиш, щоб я не йшла.

— Йди почергуй, щоб я не платив рубля. А то рубля та й рубля...

— Петро, я тобі дам якусь сєтку — може, шо будеш бачити.

— Давай, як я там буду мати час.

— То зайдеш де-небудь, диви-но. Ти ж не будеш бігти зразу на автобус. По дорозі десь...

— Ну. Щоб ви тут гуляли без мене, а Петька буде вам по магазинах ходити.

— Ой, не лепечи, бо дам зара тако. Подивися там де хліба круглого.

Ганя в коридорчику поставила відро на лавку і лапала на вішалці свою куфайку.

— Пожди-но, Петро, вдягнуся, та й підемо разом.

Петро поправляв клапанчики на кишенях пальта; оглянувся по кухні — подивився, що він тут оставляє, щоб не забутися.

— Так. Нічого не забувся, кажи! Бо будеш доганяти на містечко сама потім.

— Стій-но, я куфайку вдіну. Шо-с це таке, шо куфайки ніде не видно.

— А ти її тут вішала, шо ти туто шукаєш.

— О, то де це я її можу повісити — шо я, місця не знаю?

— Спитайся йди в Клави, може, вона брала. Бо мені вже нема часу.

Петро притупнув черевиком, заодно пробуючи, щоб не рипіли дошки на новій підлозі.

— Бери-но відро винось, і йди, а я ще куфайку пошукаю. Десь же вона була звечора.

— Так, осьо мій кашкет, і сєтку ти мені дала. Все.

— Петька, то я твою куфайку вдіну, бо цеї зара не найду.

— То бери тамо на вішалці — я шо тобі. Вішай свою гарно та й будеш знать.

Ганя була тільки в запнутій під бороду хустці, вона так обернулася до Петра, — ще тільки знімала його куфайку і руку одну наставляла.

Якби це вона знала, де її куфайка, то чо б це вона питалася два рази.

— Шо це таке — хіба це я стала вже забуваться. Ай-бо стара стала, — їй уже й засміяться не хтілося, як це зразу думала, чоловікові каже: — Йди, Петро, не дивися на мене. Виходь уже.

— Ну да, мені тра на автобус, а я буду дивиться на тебе. Я не маю роботи. Йди вже.

Ганя защіпнула за собою перші двері, що в коридорі, і другі — на веранду.

— Диви, кошіль чогось стоїть з картоплею. Хто це його вніс сюди. Ще картопля померзне. Диви.

— Щось треба з цею верандою робити, — сказав Петро.

— А шо ти будеш з нею робити, Петька?

— Шо. Робити треба — та й тобі шо.

— Ти-но обклади хату, щоб я могла в своїй хаті пожить. А не ти веранду дивися...

— Я не знаю, що це мені ще Хробуст оно у Житомирі буде казать, як я осьо до нього поїду.

— То скаже. В тебе ж документи на руках. Гляди, Петька, не погуби документів там десь. А то погубиш та й шо будеш робити.

— О, нові діставать буду — питаїся...

Ганя далеко так одійшла з відром, аж в город — щось там хотіла побачити за хлівом.

— Але чогось Вера оно пішла берегом. Чого це вона не хотіла зайти?

-Де?

— Оно йде. А собака як-то за нею біжить. Чо-с це він за нею біжить — хіба це її собака?

— То хіба в Бери є собака — я в них чогось собаки на бачив...

— Еге. Прив'язана є, вони її ніколи не випускають. Ти як був, то вони буду затуляють. Та й ти не знаєш.

— Хай собі йде берегом — чо тобі Вера треба?

Ганя одійшла трохи від городу, їй наче відлягло на душі, — це вже б вона йшла порать.

— Я хіба шо кажу за Веру? Кажу, шо бачила, шо йшла десь.

— Хай собі Вера йде. А ти бачила та й мовчи. — Петро подивився в берег — але не за Верою, так собі на дерева, там їхня посадка була. Дідова саджалка Андрейова...

— Якби це межею йшла, то я б бачила, шо це Вера. А то чогось з того боку — чи це так до річки хтіла вийти...

— Пішла на місто та біля річки йде. А кудою ж? Селом буде йти?

— Як це вже втануло, то чого це тим берегом пертися, мона й селом.

— То це втануло, а гразі скільки, ти бачила?

— То взуй, може, чоботи, Петька, як ти бачив. Я думала, шо ти підеш гулицею, та й нічого.

— Буду бачить. Я сам би шо, пішов? Але як тудою йдуть — тра провірити.

— Йди-но перевзуйся, Петька. Диви, я ж не знала, шо це таке буде, — боже...

— То шо вже, таке мокре? Чи ти хоч, щоб я галоші взув.

— Ти так хоч вернуться; це ж десь на горі тра шукать. Йди так, Петька. Будеш дивиться, де сухо біля тину...

— Чогось цею ночую так бахкало, — сказав Петро. — Я у вікно дивився.

— Шо ти ночую побачиш? Десь толь зірвало, може, та й так бахкало. Ти на толь дивився?

— Я осьо дивлюся, але тут не позривано. Тільки чось не застібається...

— То хай буде, Петька. Я ще за трісками буду йти, то позастібаю. З цим брезентом твоїм, повидумує...

— Туто на вулиці набереш, та й буде. Шо, тобі так багацько треба.

— Шо я з ними буду мокрими робить. Ну да. Якісь попридумував петлі...

— То я попридумував — шо, хіба тобі?

— А єй-бо, диви, як-то вітер всередині гуляє, чи чого це воно так бахкає, Петька?

— Я там знаю. Вітер десь піддуває та й ляпає. Приїду та й заб'ю цьваха.

— Може, вночі собака залазила та й продерла, ти не дивився, Петька?

— Шо я там побачу? Це треба дрова відгрібати. Ти туди полізеш сама? Вернуся оно та й подивлюся. Може, воно нору де прорило та й лазить. Дрова посунуті трохи — хто там лазить, я знаю?

— У вугіль же воно не полізе, правда? Де дрова тонші, там улізе; нє, Петька?

— Ти ж казала, шо собака десь бігла городом, — чужа чи чия вона. Ти не бачила, кудою вона бігла?

— То бачила. Городом бабиним бігла, а шо, я її питаться буду?

— Буде Вера йти, то спитайся, може, Вера знає. Чогось вона за нею побігла…

— Я спитаюся в Вери — хіба я знаю, коли вона буде йти. Вона рано заходила, але нічого не казала.

— Шо вона тобі скаже? Як ти нічого її не спиталася. Та й вона пішла собі.

— Вона на містечко десь думала йти —вона мені казала.

— Будем разом на Житомир їхать — от...

— Чо вона в Житомир поїде, як у неї гості. Вона б їхала першим автобусом.

— То це хлопці приїхали — Павло чи другий, старший?

— Вера казала, що обоє хлопців приїхали. Каже, може, зайдуть покликати, то побачите, які поробилися.

— А, то це вона десь пішла кликати. Але кого це вона там знає, шо аж берегом буде йти... Вона там ні до кого не ходить.

— Чо, може, Тамару покличе. Вони ж трохи знаються.

— Вона піде за Тамарою, берегом буде йти, а там на містечко й назад буде у вуличку вертаться... Розказуй.

— Чого це вона не може вернуться — шо їй там іти. Ой, бо...

— Вона не може селом обійти, то вона берегом ходить питається?

— То шо. Межею напроти хати вгору вийде, та й нашо їй на містечко йти. А потім вертаться.

— А, ну то як вона городом вийде, то це друге діло.

— Ну то це як вона пішла кликать Тамару, то на коли це вона думає збирать — я знаю?

— Як буде Тамара йти, то спитайся в неї. Кажіть Вері, шо Петька ще не приїхав.

Вони обійшли хлівчика з другого боку, а Петро чогось прочинив двері у літню кухню в хліві.

— Шо це ти там не бачив, Петро? Йди вже на автобус. А то впізнися.

— Шо це — мені не мона подивитися, — сказав Петро, він поміняв собі на дверях кашкета — там у нього новіший висів.

— То хіба я тобі шо кажу. Я так питаюся, думала, ти щось забувся та й дивися.

— Чо це ці помиї під ногами стоять. Нема кому їх забрати?

— Шо вони тобі мішають, обійди збоку, як тобі так тісно, — Ганя розігнулася од цебра й пройшла вперед два кроки. — Вера не хтіла взять рано, кудись там бігла.

— О, то хай би забрала, чо вони тут будуть киснути...

— Я знаю, Петька... Вона просила, може, будемо йти, то щоб помогли їй.

— То шо, вона не може хлопцям сказати? Сказала б хлопцям, та й.

— Але чого це ми будемо їй носити. Буде мать час, то зайде забере. Хай стоїть.

— Не мона попросить когось, щоб помогли. От Вера!

— Каже зайду-зайду й побігла, а я її не вспіла спитаться.

— Це така рада була чи шо...

— Еге, отако біжить, — Ганя трохи розставила вперед замащені руки, так показувала, — хоч не чіпай її. Стала калини наскубала. —О.

— Кажу, нашо це ти калину мені обірвала, Вера. А вона біжить і не каже. Еге. Бачив? Каже, мені тра.

— Шо-с ти корові давать будеш?

— Треба теплого дать. Осьо намішала ріденького. Зара буду доїть.

— Це таке доїння — по півчашки. Але я його не п'ю. А чо це Клави не видно? Хіба вони ще сплять...

— Хай сплять — а шо будуть робити? Клава в грубі напалила рано, та й їм тепло. Шо думаїш...

— Чого це вона не хоче їсти, шо ти їй дала?

— Г-а-а, з халєри! Перебирати почала, — Ганя аж попхнула корову в бік, але та тільки на півратиці одною ногою посунулась, — хай не їсть.

— Диви-но, як це так! То гарбуза вкриш. Хай щось з'їсть... Петро взяв у кутку лопату і трохи пошкріб з-під корови.

— Нащо це воно тобі, Петро! Ти хоч на автобус спізниться. Йди-но дивись на часи, скільки там...

— Осьо приберу та й буду йти. Чо ти кричиш, ще маю час.

— Чось такий сон поганий снився, Петька. Ай-бо... Ганя помила вим'я, витерла ганчіркою і вцідила раз молока.

— То шо, не може нічого сниться, ти думала?

— Але чось так погано. Наче баба сниться, — Ганя найшла другу дійку й крикнула на корову: — Стій, Манька! Петро, візьми-но пошкреби туто, а то чось хвостом б'є.

— Чого це вона хвостом б'є? Шо це ти їй таке дала, шо вона не стоїть на місці.

— А шо я їй могла дать? Не однакове хіба даю...

Петро поставив лопату в куток і став одною ногою на залізну поперечку, вишкрібаючи підошву.

— Ну-ну, та й шо...

— Загадали бабі йти у военкомат. А я думаю ой-бо, як це вона піде, слаба. Коли бачу, вона зігнулася під тином, і такий дощ люпішить! Думаю, треба щось дати надіться, а то простудиться...

— Чого це вона мала тобі присниться...

Петро обшкріб і другого черевика і деркачем з довгою ручкою попідмітав на купку до стіни — це таке, сухе, і ввечері викине.

— Це щось на погане. Коли б там з цею цеглою чого не було. Ти-но там нічого лишнього не розказуй...

—Шо ти балакаєш — хай собі там кажуть. Я знаю за себе, шо ні в кого не вкрав. А вони хай знають за себе.

— Це... Як я дивлюся, то вони й сіли під тином. Шо вам дать, кричу... А їм уже млосно, бачу.

— Може, хто заслабне, — як би я трохи знав у цих снах.

— Бігом у комору, та й несу Олікову куртку, вкриваю їх з головою. А ними трасе отако немилосердно.

— А я думав, чого це ти кричала вночі. Ще й якось так завивала в стіну.

— Та йди! Я не чула... Ну ти дивися! Чого це баба приснилася — тра спитать у Бери.

— Спитайся. Може, від хлопців шо буде.

— Чув, Петро, не балакай. Ще погана звістка буде. Мене осьо трасе ще всю.

— Подивився пошту сьогодня в ящику...

— Я ці дні сама беру, мені з вікна видно, як Тося йде. Біжу й питаюся, чи нема шо.

— Повинно щось буть, письмо якесь. Коли це від них уже було?

— На сорок день бабині, якраз саме прийшло.

— То якби ви не забували писать, вони б тоже писали, чи як...

— То шо це думаєш, шо ніхто не пише, — хоч би мовчав, як не знаєш.

— То осьо ж від Оліка було, тепер вони ждуть від нас пісьма. Ганя аж засміялася, посуваючи на місце відро, бо корова

була пацнула, — жінка на неї цей раз не сварилася.

— Чуй-но, Петро, я сьогодні беру газету й думаю, це зара як випаде перевод від хлопців, ну!

— То не пішла б на пошту хіба, пішла та й були б гроші, — пройнявся цею радістю й Петро, він то згадав, як це було з тим переказом; так немов сміявся на одну щоку, водячи язиком по верхніх зубах, й брови зведе, показуючи: то шо ж, хай би та й хай.

— То чого це не пішла б, о, — Ганя й зиркнула у той бік, мовляв, отуди к чорту, — це син заробив на нас, а я буду стидатися, геть мені не балакай. — Але ж стій-но. Це як тепер бачу, єй-бо. Хто це в нас був. Вера була — так, раз, потім Порохнюкова Міла. Ну да, й Порохнюк, —

правильно. Та й шо, це всі. Стій-но, нє, брешу. Чо це я забула, — Марина приходила, але це вона послі пішла, то через це я забулася.

— Ну да, а Славка. Славка з Валюю були.

— То хіба цей раз Славка був, е, йди. Славка пізніше був — шо ти мені розказуєш...

Петро й з другого боку поторкав язиком зуби, сумніваючись: ніби я знаю, але наче був. Але й він там щось трохи пам'ятав.

— Ще Порохнюк казав йому за батька. Вони як тоді дружили, каже. Гриша прибігає такий радий: син у мене народився, син.

—Дивися-но, чого це я забула, — ой-бо, це я думаю за ці зуби, — вона аж провела перед ротом припухлою долонею, як-то затуляючись від когось. — Петро, єй-бо, корова дивиться й думає, що це за беззуба баба доїть її сіла.

— То шо я їй скажу — купляй зуби, та й не буде дивитися.

— Купи мені в Житомирі, ти ж їздиш, там, не бійся, до свахи щораз заїдеш.

— А сваха тобі хіба вбіщала? То я спитаюся в неї. В неї всі золоті в роті.

— Я не знаю, шо я з цим буду робити. Не засмійся, не забалакай...

— Тако спиною ставай та балакай, скільки влізе. Хіба так не мона, Гань?

— З ким, з Верою так стати побалакати?

— То шо це вже таке, шо, Вера тобі подивує — це тра так бояться?

— Хіба я тобі шо казала, — я кажу тільки, шо Вера була, як хтось уніс пошту. Поки ми розібрали, від кого це такі гроші, Вера каже Г-а-аню, то це ваш Олік робить, а не служить? А я ще подумала, ой-бо, нашо це ти таке кажеш, мій Олік на службі, тільки їх на цілину направили хліб збирати.

Петро, поки взяв з погрібничка зо два буряки корові натерти й ніс назад до хліва, ще добре чув Ганині слова, але повторив так переконливо те, що він осінню, казав на кухні за столом.

— Це якби Олік написав, шо десь буде через Україну їхать, то я б зара поїхав, де б він не був.

— Але диви, підписано командир, — дивувалася давньому Ганя, — це так як не довіряють солдатам, бояться, щоб не пропили, й батькам посилають.

— Чого. І фамілія була вказана, командір такий-то. їм щось трохи дають, а то на харчі вищитують. Не може так буть.

— П'ятнадцять рублів і тридцять п'ять копійок, як зара пам'ятаю. Але хоч би слово було дописане, шо, за шо... така дисципліна.

— Ну, може, в армії не мона — шо ти хоч. Як в них там така дисципліна.

— Якби це їх вдвох послали служити, то я б так нічого не хтіла. Ігора з Оліком.

— Такий порядок же є, шо брати разом служать. Його ж питали, де ти хоч служити, — з братом, каже.

— Ну да. — Гані як-то не було чим дихнути, аж у спині пряма зробилася. — Як Оліка направлять з цілини на місце служби, то будуть разом. А так Ігор ще його пожде.

— То пожде. Він писав же, шо його спитали, де він хоче служити, — а він сказав, шо з братом, — бач!

— А Вері ще якийсь сон снився — вона мені ще тоді розказувала, як ми сиділи в кухоньці й принесли це звіщеніє, — й це, каже, Г-а-аню, повіриш чи ні, мені знов той самий сон приснився, ай-бо! Питається, чи це від хлопців чогось не було, тривоги якоїсь чи жалоби? Нє, кажу, пишуть, шо служба йде харашо.

— Шо це там може буть. Годують, в наряд ходять, та й. —Але чось їй мати снилася. Каже, лежить баба Марійка в

ямі — нє, брешу, сидить зігнута, але як-то ти, Петька, несеш їй у яму вареники в мисці, і вона чогось дуже сердита, не хоче вареників. І вже як-то поклали їй ці вареники на груди, а вона їх по одному з ями викидає — тако кидь, кидь. Еге — так не хотіла. А це Вера з онукою зайшла та й знов питається, шо хлопці пишуть... Я розказую, шо їм там добре, поправляться стали, Ігор то ще нє, бо перші дні не дуже поправишся, а Олік поправився. Але кажу, шо довго пісьма нема чось ці дні, шо там таке. Ну то Вері аби дай — зразу біжи, Ганю, телеграму вдар, може, шо случилось, шо це вони так довго не пишуть. — Ганя взяла трохи молоком сполісиула вим'я корові й зогледілася, шо нема Петра біля неї. — Петька, ти вже поїхав, де це ти там дівся. О, чо-с ти плачеш?

— Ну да, буду я плакати — нема мені більш роботи? — Петро переніс тертку на лавку під тином, що відгороджував двірець з хлівом від садочка, й трохи потер ще буряка в тазик. — Осьо дотру та й буду йти. Ти хіба не бачиш?

— То хіба б це я сама не натерла, ти думаєш, — от іменно тра зробить по-своєму. От ще ж не люблю!

— А, осьо трошки натру, та й буде шо корові ззісти. Я їй дам, то, може, від мене лучче візьме й не буде така лиха.

— Чом це вона лиха — хто тобі шо казав? Це я так сміялася, шо може вона мене спротивила й не хоче їсти, шо я така без зубів...

— Та я й кажу, шо дам, — чого вона буде голодна стояти. Хіба нє, Гань?

— Петро. Шо це вони собі думають: будуть ці буряки брати чи нє. Вже ж дощ їх раз намочив.

— Мені клопіт? Я їм дав чим укрити, хай самі дивляться. Вони самі вибирали з ями — порчаних же не було. А там я знаю...

— То скільки воно вкрите може в мішках стояти. — Ганя потягнулася як-то втертися на бороді й стала на вулицю довго дивитися — щось їй таке наче череду гонять здалося, й поки все не передивилася, не зрушила з одного місця. — Вони з Мишком учора вечір просиділи на дошках проти цих мішків, і ще як почало на дощ накрапати, то вкрили целофаном — я знаю...

— Тай шо, Мишко нічого не казав, чи думає забирать, чи шо робити?

— Стій-но, то це вже хлопці, Петро з Мишком, були, як вогі*и сиділи, чи не було?

— Вера ж тобі шо казала, шо рано приїхали, та й вона з онукою прибігла.

— Але ж це ввечері за хлопців не було мови, то це вони хтіли пождати до сьодня та хай хлопці прийдуть забрати. Певне, шо так.

— Як є хлопці, то хіба вони самі не знають, шо тра забрать?

— Ти їх застав увечері, то чого ж ти їм нічого не сказав? Я думала, вони все знають, а це тепер — шо хоч роби. Бураки погниють — їм тра в ямі лежати.

Петро пішов в ту половину, де корова стояла, і поклав сікача на місце.

Біля тину він набрав з кварти води у рот і попурхав собі на руки, щоб трохи гразь змити.

— То я б тобі зляла, чо ти не кажеш?

— Дивися там, щоб я нічого не забув, бо я буду йти.

— Я тебе йду проведу, Петро, я сітку тобі донесу до хвіртки.

— То пожди-но, да-но я вмиюся ще на лиці.

— Що це з тобою таке, Петька, — сміялася Ганя. — Ти два рази ніколи рано не вмивався.

— О, коли це я другий раз умивався, тако аби шо-небудь сказати.

Ганя трошки прибрала коси назад і гребінцем притулила — відрізала то вже давно, але це жде, щоб разом з Клавою поїхати у Житомир завивку зробити, та й така, як Баляля, ходить, бійся розкутана на вулицю вийти; вона провела Петра за хвіртку й сама стала подивитися уздовж вулиці, чи хто не йде тамо.

— Гаиьо-в, йдіть-но цюди! Чого це ви ховаєтесь од мене?

— А, йди, Тамара. Чого це я від тебе маю ховаться. — Ганя поставила знов долоню до рота, щоб не показувати беззубого сміху. — Й побачить же: я оно де, а вона з вулиці бачить.

— Бачу-бачу, оно ви ще миску ставите — курам давали! — Тамара аж затанцювала задки, вдаряючи об пелену вільнішою рукою, й так вона аж у штахети проглянула, мовби шукаючи

Ганю на тому десь другому подвір'ячку. — Несіть-но щось похмелиться, а то у хвіртку не бачу зайти.

— Та йди! Це ти вчора ще десь була, Тамар? Диви, геть п'яна.

— Смійтесь, смійтесь, Гань. — Тамара розібрала трохи газету під рукою, щоб бачили, що вона там принесла. — А шо ж ви думали, я буду вдома сидіти? Є мені час. Приїхав учора Сашко, каже, цьоцю, мама просила, щоб ви йшли помагати. Ввечері приїхав на велосипеді, каже, мама просила; а я знаю трохи цю жінку, вона на Закусилівці, тамо, як на станцію їхать, — знаєте, Гань?

Ганя підійшла аж до цієї хвіртки, й так вони поставали вже біля старої хати у хвіртці; Ганя стала щось думати, наставивши трохи вперед руки — й згадала; ну да, це вчора, — як сьогодні четвер, а вчора була середа, — то вчора Петро вихідний був; та це вона сказала Тамарі:

— А ми якраз з Петром досаджували вчора города, і якийсь хлопчина на велосипеді під'їхав з Марининого боку, де город пустує, й кличе Петьку. Я його, правда, не знала, але як-то з Ігором ходив у школу. То він казав, щоб ішли. Петро сказав, ми побачимо, — е, які це гості, оно сестри мають приїхать — щось Іра писала, але не знаю.

— Ну то чуйте-но, Гань. Це в нас сьодня робота в гамтесі — вікна мити. Я помила вікна та й іду собі на гобід. Як це Петро їде, спиняється, гукає мене. Кажу, Петька, шо ви хочете?

— А-а, то це Петька йшов на автобус та й ти його побачила? Ну-ну, та й шо?

— Та я ж вам кажу. Ганю, не перебивайте, дивіться-но, як було. Петька їде з Петром Андрійцем, а я саме в двір собі заходжу, мене робота ждала. Петро Андрієць його десь підвозив, він зара на бригадах молоко збирає. Стають біля хати, й Петро мене чогось гукає. А я не знаю, шо він хоче. Кажу, Петька, шо таке, куди це ви вдвох зібралися.

— Ну-ну, та й як це ти його питаєш, а він шо каже?

— Питаюся, шо ви мені хтіли казать, а він ще мовчить, жде, шо я підійду ближче. Та й питається, чи я ходила на Закусилівку. А я сміюся, це так наче дрочуся з ними, кажу, а шо там на Закусилівці. Та й це він мені розказує, що приїжджав Сашко, але він так само не знає, як це ви, Ганю, як його звати, каже, хлопець приїжджав, шо з Ігором учився. Тільки Ігора раніше забрали, а цьому пізніше випало йти. А Петро сміється, це їду, каже, Гані зуби в Житомир купувати.

— Ой-бо, от дурне; так і сказав?

— їй-бо, Гань, я не брешу. Я тако стала недалеко од воріт, а вони спинилися на вулиці, але з машини не виходять, Петька тільки з кабіни виліз та й дивиться над кабіною з того боку. Питаюся, Петька, куди це ви їдете з цим Петькою, а він каже, їду Гані зуби купляти.

— Ото як привезе, — засміялася Ганя, — шо я буду з ними робити. Попритуляю, й хай бачать, які в мене гарні зуби, нє, Тамара?

— Ви й так гарна жінка, Ганю, нашо вам ті зуби. Петро вас і так любить, — скажете, пє?

— Вже-е. Але хіба є час за собою подивитися. Хай вона сказиться, ця робота. — Ганя замислено поторкала зігнутим пальцем під носом і знов за Петра взнавала. — Та й як це ти сказала, куди ви їдете, а він за зуби розказує? Г-от, Петька!

— Стійте, Гань. Але чо це він за Беру спитався — дайте-но згадаю. Ну та й як це сідати їхати, Петро ще раз подивився з кабіни, каже, йди-но спитайся в Гані, шо це там Вера хтіла. А в мене питається, тобі Вера нічого не передавала, — а вона мені шо мала передать? Та й поїхали молоковозом, а я стою й думаю — ой-бо, це ж тра Гані спитать, може, шо треба, а вона мовчить, не каже. Я вхватила осьо хлібину, — бачте, Ганю, несу, — якісь ложки той раз позичала, диви — аж кишені пообривала, — гляньте, Ганю, може, це не ваші.

— Побачу. Мені вже таке раз було. Як в Оліка вечоринка була, я позичала пїїсят тарілок, а як це дивлюся раз на горі, а там нечіпаних сто штук моїх лежить під сіном, я за їх забулася. Ну. Й це треба було йти позичати.

— Я за Ігоря хтіла спитаться, Ганю. Він ще вдома чи вже поїхав. Бо мені тоді як погано зробилося, то я вже ні за шо не думала. Але так хтіла Ігора побачити, як він буде їхать. Я собі цілий день сьодня думала, як це Петро якусь надію в голосі дав, — думаю, нічого не каже, мовчить, то, може, Ігор вдома. Взяла хлібину на дорогу. Ми з Стройвансом на двох спекли в печі, він відро муки приніс, і моє їдне відро. Штири хлібині вийшло.

— Та й ти скажи, цього хліба так хочеться. — Ганя поклала хлібину на стовпчик, та й дивилися обоє на неї. — Але мовчи з цим хлібом. Як Оліка провожали, то й поцілувався, і хліб прийняв. А Ігор — де-е, не хоче. Поцілуваться стидався — отако до щоки притулився. Я вже махаю

дівчатам, не треба хліба, як він бігом до машини. Петька став ще побритися в ґанку, а Ігор ходить з рюкзачком і, дурне, говорить, ой як хочеться вже в цю армію. А мене сльози душать, не можу дивитися. Каже, як мені вже хочеться в армію.

— А хлібину поклали й не давали?

— Та вже як так, шо й попрощалися якось бігом. Петро вже заводить, махає давай, коли ту хлібину вручати... Оту-то на це місце поклали й лежала. — Гані трохи проясніло обличчя, що більше за хліб згадали, й вона не дала собі волі сльозам. — А так хотілося з хлібом. Хоч зара вже й позабувалися, як по-старому було, то хоч хліб давати треба.

— І це треба таке, Ганю, дивіться — я так хтіла вспіть.

— Славка мені шо думаєш — махає, давайте хліб, а мені вже не до хліба, я стою, слова сказати не можу. Дівчата біжать, з кухні хлібину несуть, бо зразу забулися, а їй-бо.

— Ой-бо, мовчіть, Ганю, не обзивайтесь. Я ж вам кажу, шо Петро перший до мене забалакав. А я, дурна, стою й не можу розібрать, хто це там у кабіні їде. Чесне слово. Я думала, шо Петька везе Ігора, як це дивлюся, то два Петьки в кабіні сміються.

— Ну та й як це він тебе питає, чи ви йдете на Закусилівку, то ти кажеш, шо нє? — питалася Ганя, вже втираючи не так гіркі сльози, а й щось таке як змокріло під очима — пара якась виходить.

— Шо я вам скажу. Гань, — якось так знанова почала Тамара, голос такий зробився, наче вона за все чисто забулася, що це вони типіро балакали. — Я не хочу, щоб Петька знав, ну ви знаєте, як я Петьку вважаю, і — нашо воно йому. Я не буду казати, шо мені з Миколою погано, нє. Він тихий, хоч ни без того, шо часом сказиться. Але нашо це Петькові, щоб він думав.

— Ну то нашо йому казать, як щось таке.

— Ви знаєте, Ганю, — давню якусь пісню переказувала такими словами Тамара, — я все своїм горбом тягну. Чи той

Микола знає, де воно все береться. Тамара, дерево привези, — це з цьою хатою вже два роки... ви знаєте, Гань, шо вам розказувать. Я цю хатину цими руками зводжу й кінця не бачу. — Якось так Гані вдалося, шо вже Тамара осьо замовкне і так без слова піде вуличкою, і вона буде дуже шкодувати за нею — он, диви, аж сльоза знов стала; що-с це таке, шо тільки шо, то вже й плакать хочеться? — Але вже дошки на пол привезла, вже мені лекше.

Ганя обвела носа від брів аж до губів легенько пальцями — це так останні сліди сліз десь у пальці ховають; вона одвела руку й подивилася на пучки, але вони були такі сухі, як земля на буряках цей рік. Мошка поїла сходи, та вона мусіла ще два гектари кормових узяти, щоб щось заробити. Ото шкода їй було тих бурячків — де та мошка взялася була!

— А я Ірі не хтіла вірить. — Вона всеодно за звичкою тернула пучками на грудях, стираючи ту вологу, що їй чогось увижалась, а під грудьми вже повільніше повела рукою; і на животі вже долонею провела—так чогось сама рука випрямилася, то й далі не було за що запинятися, обвисла знов збоку і трохи як-то спереду. Наче думала нагинатись за чимсь, але побачила, що хтось оно йде, й передумала.— Вона мене просила Ігора до себе послати, щоб ночував, а я ще сміялася. Хоч сама оддихнеш. Я їй не вірила. А тепер узнала, як це самій у хаті бути, шо за півроку ніхто не вбізветься.

— Гань, чуйте, а як там Вера. Вона не думає йти на вечоринку?

— О, то хіба її кликали? — Вони обидві вже стояли так, немов це зара зійшлися й почали нову мову; Гані як-то не хтілося вертати вже давно перегорілу за цей час радість од всіх гулянок. Якось воно все

переплелося — і радість, і горе, і стоїш, як пригалушений, не віриш, що це комусь іще радісно.

— Я не знаю. Якби Петро мені не сказав, шо взнай там за Веру, я б не питалася. — Тамара згадувала щось, як на сміх. Ганя добре бачила у неї пошерхлі й геть білі чогось губи. Шо це з нею таке, — думала вона за Тамару, — шо вона не перестає сміятись. — Мені з цього Мишка ще смішно. Він тоді втік, — знаєте, Гань, як ми тамо біля хлівчика стоїмо, а я кажу, Мишко, ми до вас у гості підемо. Приходьте, каже, і Вера каже, чому ні, йдіть. Я поки відро брати з помиями, Славка каже, вже дядька нема. То, може, як це мені стукнуло — він городами побіг додоми, щоб це ми не бачили. Слухайте, Га-а-ня-а. Кажу Славкові, я пішла, це він, паразіт, утік; я йду, — взяла відро й бігом .вуличкою. Думаю, я його перейму. Коли це мене Славка з Клавиною малою доганяють біля Порохнюка, Славка бере в мене відро, а я беру Клавину малу, — він так з рук вириває, щоб це помогти. — Ганя каже: — Еге, це він так хоче помогти. — Тамара поволі зводила руку десь до городів, аж потім пальця одділила, показуючи на гору: — Хто це пішов, Ганю? Якийсь незнайомий мужчина. — Ганя сказала, що це Маринин Петро вернувся. — Це він уже вернувся-а? Я ж бачу, шо якийсь незнайомий; так то, може, в лице б узнала, а віддалік не розберу: одітий якось так. А де це він був? — Ганя сказала, шо з хімії вернувся. — А так-так, я забула, це ж Петро-о-о. Та й слухайте, шо далі було. Хапаю це відро з помиями, а Вера — хитра ж — махає до нас, щоб це ми в гості приходили.

— Ти пішла, а ми ще стояли балакали. Вера потім каже, тра йти додоми, шо це там Мишко робить.

— Бачите, шо-о. — Тамара аж голосно засміялася. — От Вера.

— Це ти казала, — звеселіла трохи Ганя й собі, — а як ви до Мишка стукаєте, то він вас пустив?

— Стійте-но-о, г-ой! Не кажіть, Ганю, бо я вам дам осьо, — замахнулася на Ганю Тамара, а тоді до губ собі кулака смик, аж постукала себе дрібненько. — З вашим Мишком! Це ви не так кажете. Слухайте цюди, як було. — Вона показала Гані знову угору на городи. — Гляньте, як цей Петро довго йде; куди це він так зібрався? — Ганя не подивилася за Петром, так трохи сердита зробилася, що Тамара себе перебиває, але сказала. — Г-от, ти не знаєш. Пішов десь папіросу шукать. — Це я не так розказала. Як це відро з помиями стоїть тамо, а Вера не думає його брати — чого воно буде стояти під ногами, та й це як Мишко приглашає у гості, а сам десь городами втікати, то Вера не довго думає, — це вона мені з Славком ще нічого не сказала, — переходить за тин, де оно в вас біля погреба кущ калини росте, та й стала рвати калину. — Тамара ще й не затулила усміхненого рота, але трохи так почекала, буцімто ждала, що Ганя надумає їй заперечити й вона не дасть їй сказати, зразу сама далі заговорить, і в очах тримала такий сміх, що можна подумати, дивлячись на неї: ану-ну, що ви мені зара скажете. — Мовчіть, Ганю, не перебивайте, бо я забудуся, — все одно сказала, в думці собі уявивши, що Ганя все ж таки хтіла її перебить, — о, де це я стала? Кажу Вері: Вера, нашо це ви рвете калину, ще ж їй не пора, — а ви, бачу, Ганю, мовчите; а шо ж ви скажете, не будете виганяти, хоч вам і шкода; шо, нє, Гань; а вона й не обернеться, лю-ю-ди, сперлась на пальці, щоб вище дістати, і по верхах зриває, каже мені, а як мені треба. Чули, Ганю, шо ви скажете. Ту, кажу ж, аж пробую голосно, — а голосу чогось нема, одні хрипи, так на тій вечорниці Ігоровій простудилася, шо не могла слова сказати — та ви бачили, Ганю^ шо я вам буду розказувати, — вона, гукаю, зелена, шо ви робите, Вера. А мені треба — ну...

— За яку ти вечоринку балакаєш, я не розберу. То ж Олік на осінь ішов, та й Вера рвала калину, а це Ігор зара йшов...

— А, не перебивайте мене, — то ви забулися. — Тамара одставила руку долонею доверху, підказуючи собі цим жестом, але й трохи сумніваючись. — Ви мені к-а-жете, як ви самі казали, шо вчора картоплю садили; а я за Веру вам розказую. — То вже Ганя махнула рукою: а, мені

все їдно, шо хоч кажи. Як ти п'яна. — Як це я її так кажу за цю калину, а вона каже, шо їй нашось треба, — то рви, я тобі нічого не скажу більш і слова. Ми вже сибі хотіли йти на кухню, коли це Вера, складаючи собі в букетик нарвану калину, каже мені тихо, — а сама чогось не дивиться у мій бік, буцім на руки собі дивиться, — каже, Тамара, то йди до нас в гості. Ви чули таке, Ганю.

— Ну то ви вже пішли втрох, — я ще хотіла сказати, чого ви йдете, сідайте вдома та й повечерайте.

—Ми його не застали! Славка перший бігом одпер до хліва помиї й каже мені від хліва, — я ще тільки на стежці з цього боку йду з Танюю, — шо хата заперта. То, може, він де вернувся, а ми не бачили; дивлюся на Славку, а Славка на город виглядає — нема Мишка. Я пробую цю паличку, в ручку на дверях встромлена — це, може, десь на город Мишко вийшов та й заклав, щоб бачили, що нікого вдома нема. А Славка став дивитися у вікно, — я йому кажу, я зара загляну в вікно, може, він схувався; коли Славка до мене — цить, оно Мишко в хаті, пішов у другу хату... Так-так, не смійтесь, Ганю. — Ганя й справді зайшлася: — Ой-бо, тра сказиться з тобою, Тамара. — Ждіть-но, Ганю, я вам зара скажу, це далі тра сказиться. Славка мені каже, я бачив дядька в кальсонах — оно пішов у ту хату. Стій-но, — кажу Славці, — держи Таню; знімаю цю поперечку, входимо в сіні, а Мишко кричить йду-йду, стійте, вдягнусь. Я Славці кажу, греби-но, поки не бачить, насіння, — Вера тамо в ґанку жарила собі на плиті; а я бачу, шо це не всі, удкриваю духовку — бери-но ще відці. Я Славці повну кишеню набрала, поки Мишко не бачив. А шо ж на них дивиться. Як він защіпнувся, думав, шо ми не найдемо.

— Стій-но, Тамара, а потім, як це ви Мишка в кальсонах зловили, приходить Вера...

— Е-ге. Ми вже в хаті сиділи, — Тамара почіпала носа знизу —здалося їй, що це так холодно, і знов ту руку, якою торкалася до носа, встромила у другий рукав; вона на животі складені так, поховані в рукави руки тримала. — А Вера заходить і веде Лену, Мишкову сестру; Вера в Мишка

питається, чо' це ти стола не удсовуєш, Мишко. — Тамара далі тяжче згадувала: чи це вже охоти не було, чи так забуваться стала. — Але ми ще повбідали... Таня чогось спати захотіла, отако на руки на стіл лягла й спить, правду вам кажу, Гань...

— То бач, вгощали вас. А Вера мені проте нічого не сказала. Питаюся вчора, шо це в вас за гості були, а вона каже: "Були-були-були гості. Еге-е-е".

— Вона не хтіла казать, вона чогось лиха на Мишка була. Він сяде курити, то вона йому не дає, каже, йди оно з хати.

— Еге, вона йому не дає в хаті курити, — Ганя тихіше, як це з таким жалем, як це можна ще по-сусідськи поспівчувати людині, казала: — Бо Вера слаба, то вона не хоче цього диму в хаті.

— Мишко до грубки сів, але хоче чуть, що ми балакаємо. Лена за Мишком тягне, каже Вері, Вера нашо ти його виганяєш, хай курить у хаті.

— Я не знаю, шо це з нею таке? — Ганя пробувала для себе згадати, коли це вчора до них Вера заходила, а як згадала, то розказала Тамарі. — Це ми сидимо якраз на тій смужці, де бабин город був, — ми там таке: буряки, помідори, ну, всяке таке; туди вода не доходить з берега,— сидимо, о, це ще Валя з Славкою, — Петро з Славкою і я копаємо, а Валя підкидає за нами трома.

Петро сів посидіти, а тоді лягає й качається; каже, давайте будемо качатися. Кажу, Петька, вставай, бо земля сира, і Валя на Славку свариться, щоб держака підклав. А баба Явдоха на своєму городі посіяла буряки й обкатують катком, ще їй там невістка помагає, — їй-бо, вони там посходилися з дітьми, помагають...

— Ганю, то це ви з ними у сварці ще?

— Ні. — Ганя ще подумала, чи вона правду каже. — От ні, ти знаєш! — швидко заговорила Ганя, бо ж таки правда, чого вона буде щось іначе казати. — Одколи хата їхня горіла, чогось понадувалися, й ми не ходимо їдне до одного. Я Явдосі казала, Явдохо, хіба ми з вами шо не поділили, — але чогось так. Та я тобі скажу, в них своїх дітей хватає, з'їдуться — повна хата; вони не хочуть знатися. А той Мишко за ними, Прокопчук, той ні з ким не балакає. А шо цій Явдосі треба: зійдуться, пороблять, такі дружні діти. Та й вони, видно, не хочуть. Вони собі там катають, а Петро чи Славка, я вже забулася, показує до Мишка на город; я сама бачу, шо він тоже на колінах довбеться, — то, може, клубніку садив, бо вони щоразу садять; і хлопці з невістками повиходили — це вже наче й собі садити картоплю. Але ми тако далеко; думаємо, досадимо, щоб уже завтра не ставать; коли це Вера з баночкою з-під концервів іде і щось дуже питає ще від Марини, а сюди не чути, бо вітер у її бік. Кажу, йдіть сюди, бо нічого не чути; вона показує в баночці, які це бураки — білі чи такі, вона посіяла в баночці; мабуть оці-го, але халєра їх знає, вони якісь однакові, насіння зверху видно, і ключки повибивалися, — це вона хтіла знать, які садити; вона сама не знала, які посіяла. Вера ножем колупається — повиколупувала трохи насіння, і ніхто не знає; але кажу, що білі; а може, черво-о-ні, каже Вера, довбеться в баночці й не дивиться. А тоді щось мене питається, якось так тихо спиталася, — я думала, шо це вона в усіх питається, — шо, хіба тобі та ніхто не відповість, як щось спитаїся; а як це Петро вже встав і став заступа об заступа чистити, аж не чути було, шо балакають, і я не почула, шо Вера каже. О, то нехай вбіжається, а як не почула; я ж не буду казати Петькові, шо, Петька, перестань шкряботіти. Та й вона каже, спитаюся в Явдохи; кажу, спитайтеся, Вера, оно вона на своєму городі. Вера гукає Явдохоо-о, ви не розбираєтеся, які бураки? Явдоха з дочкою поставали й дивляться у наш бік, стоять — наче думають, шо це з них хочуть, а вони не чують. Кажемо Вері, йдіть до них на город, вони вас не чують. Петро каже, ну да, вітер же куди — на нас. Явдоха з дочкою сказали, що це білі; Вера вернулася й каже — білі, Ганю, ти правильно казала. — Ганя вкрила долонею губи, подивилася на Тамару й втихла, немов це вона слухала Тамару, а не Тамара її. — Це вона не знала, які бураки... — Тамара й собі дивилася Гані в очі, й як прокинулася: — Це я хотіла

сказати, Ганю — це вона не знає сама, які бураки? — Ганя одпустила руку, бо трохи перестало боліти в передніх спиляних зубах. — Вера стоїть, довбе однаково землю в баночці кінчиком ножика, роздивляється і знов питає, — це вже я добре почула й подумала, шо вона й той раз це саме питала, коли Петро обшкрібував мого й свого заступа, — каже, Ганю, а ти на вечоринку не йдеш. Тако спитала, а я їй шо могла відповісти, — Петро мовчить, він не любить зразу щось казати, а я Вері кажу, то ще побачимо, у нас гості. Ну да, — каже Вера, — це ж у вас гості.

— От Вера, — вдарила в поли Тамара, ще й до тину, де ящичок для пошти висить, ступнула, і ящичок їй став у спину. — От Мишко! — Вона ще й оглянулася, шо їй замуляло в спину, й стала трохи боком до цього старого тину — це ще кусочок його залишилося, як стару хату третій раз соломою перекривали: вже деякі штахети такі стали — нігтем колупни, й відстає дерево купками. — Чуєте-но, Ганю, я зара буду йти далі, я дітей своїх шукаю.

— Ти, — Ганя таки за Тамариних дітей подумала, — шо це таке, шо Люда твоя так рано прийшла; вона приходить — я їй гостинця дам, вона трохи побуде та й іде. А це чось рано. Я не спиталася. Диви! Я думала, може, ти за чим послала, але як вона мовчить — постояла трохи на дверях у кухні, й я не побачила, де вона ділася.

— Ганю, то я щось хотіла, — аж називаючи кожне слово, переповіла Тамара, але за її сміхом годі було вгадати, чого це Люда зрання приходила. — Але я не скажу. Все. Г-а-ню, не допитуйтесь, я вже найшла. Мені щось тра було, — а Люда в мене така, шо не скаже, це тра два рази питаться, шо ти, Люда, хочеш.

— Яв неї питалася, де мама, Люда; каже, мама думає на роботу йти. А батько де, питаюся, Люда; батько, ще ми спали, пішов, каже. То шо я більш буду питати. Це щось мені треба було Петькові сказати, чи поїдемо до кумів у Житомир. То взяла б написала записочку, як ти знала, шо вона не скаже.

— Ай, Ганю. Нашо про це балакать. Я вам сказала. Мені бігом треба було зранку. Я перерила в себе усі шухлядки, — думаю, де вона могла дітись, я ж знаю, шо цюди клала, в мене місце своє є, і це іменно якесь з дітей переховало або гратися взяло. — Тамара згадувала, про що саме балакала, — як це голова болить, то чогось усе вилітає на ходу. — Думаєте шо, Ганю, це Люда йде до вас, — я її посилаю, — і щось мені стукнуло в голову подивитись в її портфель. Я дивлюся в портфелі — а вона собі, видко, замотала ще вчора й держить у портфелі. Мені місця не було! Думаю, нашо це вона їй треба? А вже як я собі зробила, шо мені треба було, я подумала, може, в школі їй шо сказали, щоб приносили. — Тамара згадала й за старшого хлопця свого. — Мені, думаєте, раз не було, шо Вітьку застала, а він папіросу скручує, — так, певне, хотів закурити... Ну то він у мене більше в руки не возьме — о, ні. Він ще не пробував, який то дим з цеї папіроси, — я кажу, на-но потягни, попробуй, але він затулився, шо й очей не видко, каже, мамо, я більш не буду. І я з тих пір не чула, щоб від нього смерділо димом.

— Ой-бо, дурна, шо ти його мучиш. Він як захоче, то ти й знати не будеш. — Тамара побачила все лице Ганіне, таке відкрите й аж підозріливе наче, й вона сама трохи стямилася — бо вже нареготалася, то скільки можна. — Ти, це якби я до тебе послала за чимсь позичити й щоб це дитина мовчала, а ти не знала, шо вона хоче, то як би це воно все було. Як щось треба, то нащо це мовчати.

— Ну це таке, я вам кажу. Я вже не рада була, шо послала Люду. Але щоб ви бачили, як мені тяжко зробилося, Г-а-а-аню. — Тамара взялася за поперек, шукаючи, де були болі. — Я встать не могла рано. Я не думала, шо це в мене почнеться оце-го; мені вчора на вечоринці ще було добре, я так гарно погуляла. Але я не думала на завтра. Микола чось сказився, давай додоми; кажу, йди, я тебе не держу. То він пішов, а мені ще тра було ложки свої позабирати, то я кажу братові Льонці, пожди, проведеш мене, бо я сама боюся йти, це така дорога далека, ви шо! То

Льонька мене пождав, я забрала ложки й ми ще зайшли до Льоньки посиділи трохи, але кажу, тра йти додоми, бо мене Микола вб'є. Льонька

каже: то вставайся ночувати, а рано підеш; йди-и, я хоч уночі, а додоми прийду, мене діти ждуть.

— Диво, шо Славка зайшов, а Микола надутий сидів, — Славка мені каже, так хочеться хліба домашнього. Йому хтось казав, шо ти пекла хліб у печі. — Ганя помаленьку одгортувала газетку на хлібині на тому стовпчику й аж боялася собі признаватися, чи це той хліб, що Славка хотів. — Він каже, я заходжу в хату, а син читає за столиком; коли з тої хати Микола йде — вони поздоровкалися, а Микола як-то до дверей іде; то Славці нема шо робити, він іде за Миколою. Славка каже, мені здалося, шо Микола хотів, щоб я скоріше пішов од них. Він уже за хліб не питався, — каже, я бачу, що в ґаночку на столику півхлібини лежить, але в Миколи не хтів питатися, бо той такий лихий був, — він Миколі сказав, щоб ви вдвох приходили ввечері. Микола каже не знаю, вона десь на Закусилівку пішла; я не знаю, чи ми прийдемо. Якщо вона прийде, то я перекажу; добре, добре, — і зачиняє хвіртку. — Ганя тримала хлібину, й якби це не так за Славку й Миколу згадувала, то тільки й казала б, що: треба, щоб це з тим хлібом таке було, — але цей хліб вже ж її був, прийде, покладе в хаті на стіл і згадає, що й Ігор не подержав у руках печеного хліба, так пішов в армію, і Славка, певно, хотів узяти з собою півхлібини.

— Він лихи-и-ий, Ганю, я ж вам казала, шо він мені робив за ці коси. — Тамара замовкла й перш перебирала ґудзики на піджаку, чи всі застебнуті; хустку ж хотіла зняти легенько, а це смикнула, вкрунулася шиєю з-під хустки, аж гребінець вилетів і вона його біля бока зловила. — Дивіться тепер, яка я! — Тамара дивилася на Ганю, аж очі в неї світилися, думає, ото Ганя зараз ойкне; Ганя, проте, не так здивована була, вона ж знала, що Тамара хотіла відрізати коси, — її трохи диво взяло, яка ця Тамара зробилася: як-то чогось не хватало, й не скажеш до ладу — геть тобі якась друга жінка; але Тамара худіша, то їй не так погано, як це їй: підрубала Клава, шо всю шию видко. — Мовчи, Тамара, тобі гарно. — Гані не треба було розкутуватися, вона хустку зняла ще біля корови, тільки в куфайці розстебнутій це стояла. — Це я, як Баляля, ходжу типір.

— Шо ви на себе говорите. Ви гарна жінка. Ви тепер як до війни, — знайшла іншу думку Тамара, але Ганя відразу якось їй вслід сказала, навіть не пробувала згадувати, яка вона на фотокарточках ще з довійни; вона сказала Тамарі: — Ми тоді собі щось закрутимо, але тако ніколи не ходили.

— Ой, тоді якось жінки вміли глядіть за собою; й робили, кажіть, —не легше було, чим типір; я ще себе молодою трохи знаю з карточки — якісь ми гарніші були, Ганю.

— Ну то молодші, та й тобі гарніші. Шо ж ти хтіла.

— Е, йдіть, Ганю, це я не так трохи кажу. А візьміть оно тодішніх старших жінок, як оце-го ми типір, хто тоді був, то шо — вони не гарніші за нас, отаких Балялів, як ви кажете.

Ганя немов хотіла на сміх звести всю цю розмову, — вона щось подумала, чи нічого такого не забулася, що їй Петро казав.

— Йди до хати, Тамара, може, трохи поснідаємо, — сказала Ганя вже трохи оддаленим голосом, бо нічого у голові не спливало, чи це вона так не могла згадати; що це таке з цею памняттю!

— Я не можу за їжу слухать, Ганю, — Тамара взялася собі за груди аж біля шиї — так од душі балакала. — Чось Порохнюк так рано йде. — Ганя й собі за хвіртку виглянула: — Де ти бачиш Порохнюка? — Тамара аж пальцем показала: — Оно йде, хіба ви не бачите?

— Слухай, Тамара, — ти мене тут пожди, я зара вернуся. — Тамара, проте, біжком уже зачепила Порохнюка — не буде ж сама тут стояти: — Куди це ви йдете, Павлович? — Вона далі вже іншим голосом, притуливши долоню до рота, а ліктя виклавши на стовпчик, казала до Порохнюка: —Може, Іру хтіли побачить? — Але Порохнюк немов був готовий до цього запитання: — То хіба Іра сьогодні приїхала? — Тамара

вже своє слово назад брала: — Та то я так, не слухайте. Осьо Ганя вам скаже, спитайтеся в неї. — Порохнюк звернувся до Гані, що верталася з чарочкою й графинчиком: — То хіба Іра сьодня приїде, ти кажеш. — Ганя якось невдоволено, але й жартома водночас, відмахнулася од його питання: — Так, не балакайте, а беріть. — Тамара й собі заохотувалась: — Порохнюк, беріть-но ви перші. — Але поки йому жінки тицяли в руку чарочку, він знайшов час, проте, сісти на лавку, зняти кашкета, а вже, тримаючи чарку, навів товсті брови — буцім він знімав кашкета й це зачепив їх: — Пожди-но, Тамара, розіллєш, — він перейняв чарку в іншу руку, бо Тамара його зі сміхом чіпала під лікоть, а далі для годиться спитався в Гані: — Ганю, то ви Ігора провели? — Ганя з радістю такою, що це згадують Ігора (якось він для неї уже немов далі був, як це типіро, — знала вона, що вже сина не вернеш), підгонила сусіда: — Давайте, Порохнюк, бо видихається. — Порохнюк сказав: — Ну хай буде там добре.

— Тамара, давай ти, — Ганя тепер до неї. — Г-а-а, давай, — мовляв, і слухать не хочу. — Бери-но, не видумуй.

— Ганю, я не можу, — аж голову Тамарі вело вбік. — Повірте на слово. Осьо Порохнюку влийте ще.

— Бери, бо розсерджуся. Та-ма-ра. — Далі втішала немов усіх: — Я ж багато не даю, я знаю, що на роботу треба. Осьо Петька приїде ввечері, то посидимо не так. Порохнюк, і ви приходьте.

— То це Андрейович поїхав — диви, я не знав. Якби я був знав, не йшов би на автобус.

— Порохнюк, слухайте, він сам не знав, а це рано прийшов Андрієць, то вони помінялися, — той Петро хоче поїхати десь лікуватися.

— А-а, то це так. А я думав, він звечора знав. Вони, як правило, знають, коли їм їхати. — Порохнюк взяв кашкета до себе на коліно. — Тамара, бери не задержуй хазяйку. Та будемо разом іти.

— Порохнюк, ви собі йдіть, нам не по дорозі. Я десь на колгосп піду, може, там мої діти де. Може, мої діти до брата пішли на бригаду.

— Так, все, не балакай, — Ганя вже поставила їй на долоню чарочку. — Найдеш дітей, — г-е-е, де вони дінуться; осьо спитаєшся одного, другого, шо це — в городі тобі чи де, — хтось же бачив. А це випий, і будемо щось робити, ти думаєш, в мене роботи мало. — Ганя аж оглянулася на ґаночок старої хати.

— Ганю, мені треба на бригаду, я з хлопцями договорилась, вони мені там щось вбіщали — ви знаєте, мені треба, я сама роблю, ніхто мені не поможе. Й нашо кому знати, як я мучуся сама. Але я сибі дустану й буду знати, шо це я своєю працею здобула. Ви знаєте, я красти не йду. — Тамара збадьорилася трохи, вже не могла, щоб сумною стояти. — Йдіть, Порохнюк, не підслуховуйте.

— Та про мене, — Порохнюк гладив коліна знизу доверху обома руками, не випускаючи кашкета. — Це жизнь така.

— Порохнюк, ще будете? — наготувалася до нього Ганя з графинчиком.

— Я норму вже виконав — ви мене знаєте. Я б самий попросив. Типіро з больниці вернувся з ногами, то я воздер-жуюсь.

— Порохнюк, ви не забудьтеся ввечері прийти, — може, Іра буде.

— Порохнюк прийде, не бійтеся, Ганю, — засміялася з вулички Тамара.

Ганя стала подивитися, як це Тамара десь буцімто на колгосп подріботіла, близенько до тинів тримаючись, — от ця Тамара, вона й ходить якось так гарно; а за Порохнюком вона довго не дивилася — так наче на всю вуличку глянула й за хвіртку зайшла. Звідси вона вже тільки головою повернула в той бік: де це Тамара вже проти сонця сховалася й де Порохнюк звертав на Солом'яну вгору.

Клава нагнулася взяти слоїка — мати їй рано ставила молоко на лавці, щоб далеко було не йти.

— Це Тамара приходила, маму?

— А ти хіба взнала, шо це Тамара була, Клава?

— Чо це я не впізнаю, диви-но на неї, — ти щось таке скажеш. Я спати не могла од рана, — ви тут як поставали балакати. — Клава взяла слоїка зверху й спідсподу. — Шо це вона хотіла так зараня?

— О, то це шо, не мона зайти нікому вже. — Ганя як-то йти хотіла у те подвір'я й кивнула головою: балакай.

— То хіба я вам шо кажу. Спиталася, чи вона шо хтіла... Ото вже вас не спитай нічого.

— Йшла собі та й зайшла, — велике діло.

Клава щось таке хотіла згадати, щоб мати не гнівалася, — ці старі такі поробилися, що їх не чіпай.

— Я за Тамару спиталася, думала, може, вона мене хтіла бачити, — вона за мене нічого не взнавала, мам? Вчора Славіка проводила, то ми Тамару бачили. Вони чось з Миколою не мирять. — Ганя дивилася на дочку й наче боялася її чогось — геть їй як баба Прокопчучка жива стоїть

і балакає. — Та й це... Тамара йде з нами до автобуса, каже, — а Славка її спитав, де це вона була, шо він приходив, — Микола такий зробився!

— Я не знаю, за шо це вона тобі казала, — немов-то питалася Ганя в дочки. — Хіба Микола до неї сердитий?

— Певне. Шо він їй за ці коси робить.

— Ой ти, а я бачу, шо вона так переживає за ці коси.

— А коли це ви думали їхати в той Житомир.

— Може, сват приїде. — Ганя ще оглянулася до дочки з того боку, де до корови йти... — Там же щодня робить це, чи ні? — Клава голосніше сказала: — То щодня. — Може, Толька приїде, Тамара йому по телефону що казала?

— Хіба я була там, щоб чути. Я її просила, щоб передала, — може, приїде. Скільки ми тут будемо сидіти.

— А знаїш, Клава, — аж до душі доччиної промовляла Ганя, — може в них це зара таке, то ти й не їдь. Батько потім одвезе, й без мороки буде. — Клава біля ґаночка й собі оглянулася, щоб спитати: — А Порохнюк шо казав. — Ганя стояла та думала, що дочка в неї гарна, оно брови які чорні й густі, аж зрослися, — вона вже звідси то бачила Клаву якоюсь аж меншою; так шкода її зробилося. Але почула знов Клавин голос: — Чи це ви тьотю Іру будете ждати?

— А, я не хтіла так зразу питати Порохнюка, — хай батько приїде та йдуть подивляться. Бо я не можу — я в тій хаті молодою жила, мені тепер шкода на неї дивитися.

— Ну то як ви вбіщали тьоті Ірі, то ви вже її не дуріть, — чо вона другий раз без нічого поїде.

— Бач же, шо його в Житомир покликали. Я йому казала, не їдь сьодня, — чи той Хробуст шо, не пожде дня?

— Хай би Порохнюк сам пішов подивився. А то...

— О, ну то чо це він сам піде, без хазяїна. Щоб тамо ще дивилися. — Ганя замислилася й уже до себе казала: — Чо це він слова не обізвався за хату, сидів тут...

— А ви його пит-а-ли-и? Шо він вам так скаже.

Вона його ще буде питати — ой, хоч би ця Клава її не дратувала. Але хіба ти розкажеш, коли це вони вдвох з Петром — цей Порохнюк і її Петро вдвох, — ходили до сестриної хати й дивилися.

Вони там трохи поколупали ці стіни знизу, є дерево, що вже все струхлявіло, — хіба на дрова можна пустити. Але як це, що Ганя не може згадати, коли це цей Порохнюк сказав. Купила, каже, за вісімсот на старі, а це новими вісімсот хоче.

Хотілося Гані, щоб Клава й ще балакала, таке на неї найшло: вона думала за цю хату на містечку, де вона й дівувала; й хоч сестрин чоловік і лихий до неї бував, а всеодно ж — вона там жила.

— А Славка вам шо казав? — почула вона знов Клавин голос й це думала бігом помахати головою, що ні, не чула вона від нього слова; аж якось дивно було, що це він за хату нічого не взнає.

— То Славка казав, шо був у Семена Порохнюка, там якраз Міла з чоловіком були, — згадала щось трохи інше Ганя. — Зайшов, каже Славка, у той садочок, аж з бур'яну не видно його нікому, — й — напла-акавсь-а-а...

— То ви з тьотюю Ірою хоча договоріться. — Клава вже йшла в стару хату й оглянулася, але очима щось по землі видивлялася. — Славка найшов кашкета, маму?

— О. Він мені каже, де це я кашкета дів. Ми подивилися в хаті і в наметі — може, де на лавці валяється. Я йому кажу, то Петькового вдягни. А мені, каже, треба дядькові Андреюві віддати. — Ганя так само вже йшла у тому, другому, подвір'ячку, десь до хліва, але ще пождала, що Клава скаже. — Чи це він ще думав назад у Яроповичі їхати, я знаю....

— Ну то вони ж поїхали, — хіба ви забули; їм з Яроповичів їхати лучче, ніж од нас.

— Ай-бо, це він забувся у Вери й тепер не може знайти. Йди до Вери, Славка, може, ти там де поклав. Й ти знаєш, кашкет був у Вери. Як це воно... — Гані трохи рука затерпла тримати, й вона на руку зіперла, щоб біля грудей було, цю ношу. — Славка прибігає до Вери, каже, вона якраз зі столу приймала, а він питається, чи нема в вас мого кашкета. Диви-но, сину, заходь, чо ти став на порозі, дядько, каже, ліг, як хоч, то я збуджу його. Дивися, може, де лежить, каже йому Вера, але вони ніде не найшли. Й коли це Славка хотів уже йти, він глядь на мисник, а на миснику кашкет лежить — як-то хто переклав. Вера каже, хто це його туди поклав, я не знаю. Але як він уже радий, шо найшовся кашкет, то тільки дивиться, шо він буде казати — може, він його сам поклав, або хтось прибирав та й переклав на мисник.

— Йшов Мишко лягати, взяв з лави кашкета й поклав зверху, — от ще думаєте...

— Ну то це Мишко не знав, чий це кашкет, Клава? — Ганя трохи вернулася, так їй хотілося довести свою правду. — Щоб це він побачив кашкета на лавці й нічого тако не сказав, узяв поклав на мисник та й пішов лягти. Щоб це він не спитався у Вери, чий це кашкет?

— А він його на Славці хіба бачив? Славка його більше в руках носив, він чогось стидався, шо це такий маленький кашкет.

— А то ти не знаєш, шо в Андрея голова більша й чого цей кащкет на Славку буде малий.

— То хіба я кажу, шо він на Славку зовсім уже малий, — він, тако як його в руки брати, якийсь маленький і мілкий. Я за це кажу. А ви нашось перекручуєте.

— А то Славка не сидів за столом, коли Мишко його спитався за телевізора, — це якраз снідати, там, хто міг, прийшов, а Мішка забігає й щось шепоче Славкові на вухо. Кажу, Мишко, сідайте поснідаєте, — нє, Ганя, нема часу. Та й він його потім забрав. От цей Мишко. Еге, він думав, шо Славка йому розбирається в телевізорах...

Клава вже слухала матір, — така їй трохи зробилася на цей раз приємніша бесіда.

— Славік йому зробив, хіба він тобі не розказував. — Клава аж хотіла поставити слоїка знов на лавку. — Ми йшли з Тамарою й з Славкою на автобус, і Славка нам як почав розказувати, як він телевізора справив, — шо там було справляти, він уже справляний був. Мишко не туди включав.

Хіба це він так хтів пошуткувати, цей Мишко, — думала далі Ганя, трохи пригадуючи, коли Мишко за Славкою прибігав; але Славка якось не дуже то й відмовлявся, каже, я, дядьку, не розбираюся. Йдім, сину, може, тобі вдасться. — А Тамара, бідна, ж так боялася, що це Микола прийде на обід і нічого не зварено.

А потім, дурна, каже — а, Микола такий, що самий найде, там десь сало є, хліба вріже. Це я б так сама не змогла, ай-бо ні.

— Піду в хату трохи, щось зроблю, — казала Ганя вже біля того хлівчика. Вона занесла графинчика в літню кухню — це такий у них хлівчик, як хатка, старого хліва з клунею давно розібрали; Петро коли заїжджає молоковозом у двір, якраз стає на те місце, — причинила двері на клямочку, але щось подумала й надумала вернути. — Нє-е, занесу в хату, щоб я за ним ще ходила, а-а... — Ганя пішла біля вужчої стіни хлівчика, а там їй зразу стало видно і на город, — між берегом і городом посадка, ще батько Петрів садив, до неї з городу біг Пушок. — На-х, Пушок, хоч випити? — Пушок головою, хвостом, лапами аж наче казав, що хоче. — О, йди, дурний, ти ж вп'янієш. От нема Тамари, вона б побачила! — Далі вже сердито нагнала собаку, щоб не лізла на пелену. — Ну! Йди, бо дам.

У коридорі нової хати Ганя поставила графинчика з чарочкою на лаві біля колін, зняла Петрову куфайку й повісила на старе місце; коли це під своїм халатом на вішалці бачить — якусь куфайку видно.

— Диви, шо це з цими очима таке. Висить моя куфайка, а я Петрову наділа й ношу. — Ганя одігнула трохи халата, де ґудзики якраз були, й добре побачила, що це її куфайка була, — вона собі рукава трохи закачувала, щоб на пальці не лізло, коли порає. — От Ганя сліпа вже геть стала! Тра-но занести цього графина, а то ще десь згублю. Ой-бо, — їй щось у голові немов аж тепло розійшлося й трохи зашуміло, — що-с це робити, тра йти лягти, бо чогось так млосно, — не те щоб думала, й не те щоб і вголос казала Ганя.

У кухні вона графинчика виставила на піч, стала подивитися у вікно, зіпершись на стіл, — ще, дивиться, як Петро снідав, то вона й не прибирала.

— Ай-бо, ще собі ввіллю — може, легше стане, — Ганя одірвалася од стола й налапала за занавісочкою графинчика. — Де це воно так нахололо, аж в пальці пече, — не вірила сама собі жінка. — Га-а-х, гараче, — відсмикнула руку й засміялася. — Г-от, дурна, це якби хто побачив Ганю таку дурнувату, підрізану — ото вже сміявся б. — Вона

знов підійшла з графинчиком і чарочкою до стола й аж не повірила, що допіру тут, стояла. — Це чось як-то стіл викший став, шо це... — але вже й забулася, за що думала оце-го, десь її очі гляділи униз вікна на землю під хатою, де видно дві легенькі колії від молоковоза. Ганя обіперлася з графинчиком об стіл й немов колихалася то назад трошки, то вперед — більше: щось її туди тягло — чи що світу там ширше, як за спиною у неї. Але ж і хата всеїдно велика, — аж прикидала собі в думці, де ширше: у хаті чи надворі, — г-от клопіт, що жити нема кому; оно Іра приїде, то хай займає одну хату, — що, даремно ми тищу рублів за шифер давали, щоб перекрити...

— Якби ж воно не таке було, — за цього сусіда вона думала, — а то таке вредне робиться.

Ще зразу вона якось ні та й напише Ірі, що Порохнюк узнає за неї, а це перестала писати — нехай не буде такий розумний.

— Хіба я цей раз не казала Славці — казала, щоб мати нічого не думала, а то Славці, бачу, аж цікаво робиться, шо це Порохнюк так за матір взнає. — Ганя посунула далі графинчика, щоб тільки рукою за стіл триматися. — Але чо це йому було бігти до Мішки, то я не знаю. Але хіба йому тоді було як сказати, вони ці помиї вхапили, як дурнуваті. Та сядьте осьо в хаті та поснідаєте — нє, тра до Зіневича бігти, г-ой. — Але чого це їй сердитися на Тамару, хіба вона шо винувата. — Але чо це ти, дурна, туди йшла, ще й його потягла; оно Валя як взнає, то це буде, — шо це він тепер буде казати — шо я пішов з Тамарою кудись в гості, а їй там недобре стало. — Ганя аж нагнулася до цього стола, такий їй куціший з цього боку кінець церати був, й що вона думає — почала його смикати, аж перекинулося щось на столі.

— Це чогось аж смішно робиться, — тішилася Ганя вже з цеї роботи, — й ну да, це ж знаєш, шо так воно й буде, але й диво якесь, шо це так виходить. — Дивилася вона тепер на той затертий рубець на цераті й що він тепер уже збоку був. — От як не вирівняється, то шо це я Петьці скажу. — Ганя дивилася, як це Петька сидітиме на своєму місці й візьме

терне пальцем по цьому рубцю й — що ж це він скаже... о, скаже, де це цей рубець взявся, це ти мені так, щоб я порізався, чи що.

Аж їй самій рука потягнулася налапати того рубчика. Вона його налапала вже й так, без погляду, й трохи його пошарувала, мов це він м'якший стане й не буде вже різатися, як коли прийдеться.

Ганя витерла на столі, подивилася у вікно, чи не видно там Петра з автобуса.

Повитирала на столі й скрізь, пождала трохи так за столом, послухала, що це десь машина гуде, — може, Петра хто везе, — вийшла в коридорчик, а потім на вулицю.

Що буде сама в хаті робити?

1981 р.